

MUSEU D'HISTÒRIA
DE LA CIUTAT
MUSEU MONESTIR DE PEDRALBES

Museu-Monestir de Pedralbes (MHCB)
Baixada del Monestir, 9
08034 Barcelona
Tel.: 93 256 34 34

Horari de visita

De l'1 d'abril al 30
de setembre, de dimarts a dissabte,
de 10 a 17 h.
De l'1 d'octubre al 31 de març, de 10 a 14 h.
Diumenges i festius, de 10 a 15 h.
Dilluns tancat.

Informació i reserves

Tel.: 93 256 21 22 - Fax: 93 268 04 54
reserves-mhcb@bcn.cat

Accés

🚇 L6 Reina Elisenda / 🚌 75, 22, 63, 64 i 78 /
Barcelona Bus Turístic: ruta nord (vermella)

www.museuhistoria.bcn.cat

Amb la col·laboració de
Institut de Cultura. **Jardí Botànic**
de Barcelona

Patrocinadors

gasNatural

el Periódico

CAM Caja Mediterráneo
OBRES SOCIALS

**Plantes
remeis
i apotecaris**

el Jardí Medieval del
Monestir de Pedralbes

CIÈNCIA
BARCELONA CIÈNCIA 2007

Institut de
cultura.

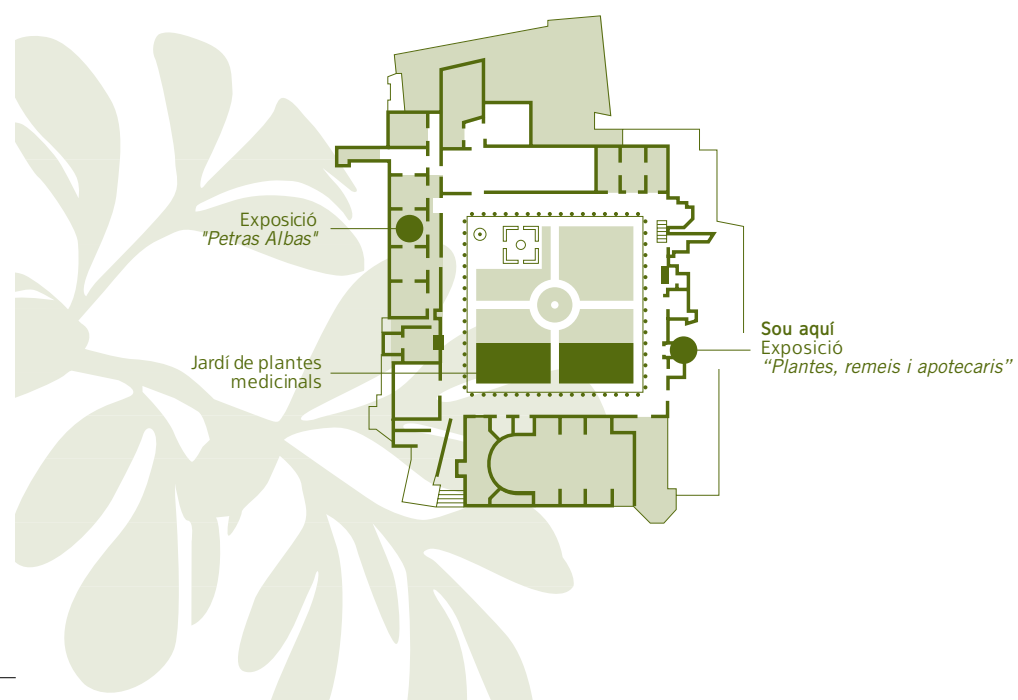
Ajuntament de Barcelona

Presentació

L'exposició **"Plantes, remeis i apotecaris. El jardí medieval del monestir de Pedralbes"** proposa l'aproximació a una ciència complexa i elaborada, que es va desenvolupar al llarg de segles a partir dels principis bàsics de la medicina grega i les aportacions de la cultura araboislàmica, i que prenia la natura com a punt de partida de la seva acció. Aquest coneixement es va transmetre gràcies a diversos llibres i tractats que van ser contínuament copiats, traduïts a diferents idiomes i comentats durant centúries. A la Barcelona medieval, els metges i apotecaris -molts

notablement documentats- coneixien molt bé no només les propietats curatives dels diferents productes animals i vegetals, sinó també les composicions medicamentoses adients per a cada malaltia. I no només això. Les substàncies necessàries o receptades es podien adquirir a les apotecaries de la ciutat.

L'exposició es desenvolupa a 3 espais diferents del monestir de Pedralbes: l'antiga farmaciola, el claustre i l'antiga infermeria.

Composite

El jardí de les plantes medicinals

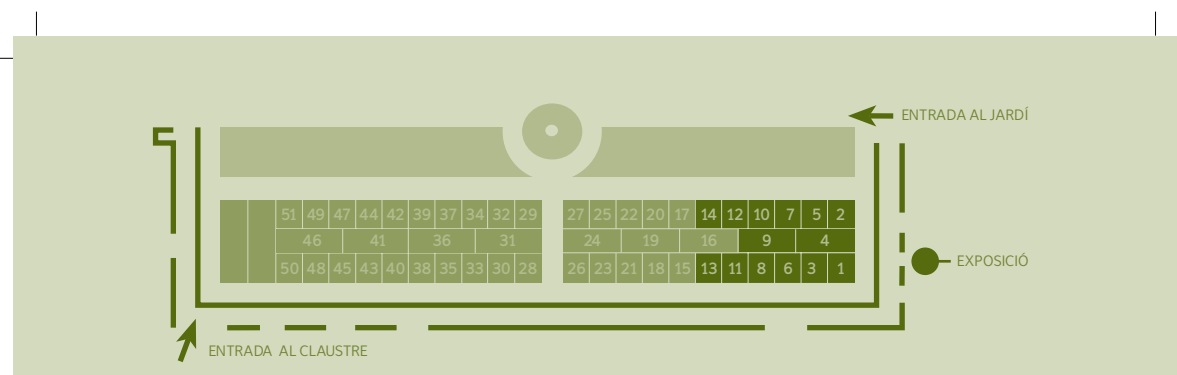
Com a part essencial d'aquesta exposició, al claustre del monestir es presenta una recreació hipotètica d'un herbari medieval. S'hi troben representades moltes de les plantes que les monges devien cultivar o adquirir a l'exterior per tal d'elaborar els remeis per a les germanes malaltes, seguint els principis i els tractats medicinals de l'època.

El món cristià medieval va recuperar els coneixements de la ciència mèdica grecoromana gràcies a la cultura araboislàmica, que la va conservar i perfeccionar. Galè (ca. 130 dC-ca. 200 dC) i Dioscòrides Pedani (segle I dC) van passar a ser els referents de tots els tractats mèdics medievals. La medicina galènica es basava en la teoria dels humors, segons la qual tots els éssers vius estan formats per quatre elements: aire, aigua, terra i foc. Aquests quatre elements sorgien de la combinació de quatre propietats fonamentals que formaven parelles contraposades: fred i calor, sequedat i humitat. En l'home, aquests quatre elements s'identificaven amb els quatre humors o substàncies: sang, bilis groga, bilis negra i flegma; quan aquests humors es desequilibraven sorgia la malaltia.

Per a l'elaboració dels remeis s'utilitzaven moltes substàncies, la majoria provinents del regne vegetal, anomenades simples. Per això els tractats sobre els medicaments simples tenien molta difusió. Per a la

selecció de les plantes cultivades al jardí medicinal de Pedralbes se n'han escollit dos que creiem que il·lustren bé la diversitat del saber farmacològic medieval: el *Llibre de simples medicinals* de l'abadessa, mística, compositora i naturalista alemanya Hildegarda de Bingen (1098-1179), i una traducció catalana del *Llibre dels medicaments simples* del metge andalusí Ibn Wàfid (1007-1067). Tanmateix, malgrat que la majoria de tractats de matèria mèdica descriuen amb detall les substàncies utilitzades en medicina, resulta impossible identificar amb absoluta certesa les plantes que s'hi descriuen amb les conegudes avui dia. Fins i tot en aquells casos en què aparentment s'ha conservat un nom similar, res no ens permet considerar-les idèntiques.

El jardí medicinal de Pedralbes presenta cinquanta-una espècies amb propietats remeieres segons el coneixement medieval. Inclou hortalisses i llegums, plantes d'adoberia, silvestres i de jardí. En aquest llibret trobareu referenciades cadascuna de les plantes del jardí medicinal, identificades pels seus noms comú i llatí, i pel seu temperament: fredes, calentes, seques i humides, i les seves possibles combinacions, característica essencial que ajudava a restablir l'equilibri en el cos del malalt. També se n'especificuen les propietats medicinals, sempre d'acord amb els tractats de l'època.

1. Borratja

Borago officinalis

Temperament calent i humit

Tot i que és probable que els grecs no la coneguessin, a finals de l'edat mitjana alguns comentaristes van identificar la borratja dels nostres horts amb la buglossa o llengua de bou (*Anchusa azurea*), una planta silvestre. Dioscòrides li atribuïa qualitats cordials -estimulant o vigoritzant del cor-, que la borratja no té.

2. Donzell (o absinti)

Artemisia absinthium

Temperament calent i sec

Se'l considerava un remei poderós per a moltes afeccions. Hildegarda en dóna una recepta per a la gota: s'ha de picar en un morter fins a obtenir-ne un suc, al qual s'afegirà mitja part de greix de cérvol i una quarta part de moll del mateix animal, fins obtenir un ungüent amb què es fregaran, a prop del foc, els membres afectats. Tot i escriure en llatí, Hildegarda hi fa referència en alemany llatinitzat, *Wermuda*, d'on prové el nostre vermut, antigament vi aromatitzat principalment amb donzell.

3. Anet

Anethum graveolens

Temperament calent i sec

Hildegarda en desaconsella la ingesta en cru, però cuit el considera un bon digestiu. En destaca també la lubricitat i dóna una recepta per revifar els plaers de la carn en l'home: cal prendre una part d'anet, dues d'herba d'aigua, una mica més de lleteresa i arrel de lliri d'*Il-liria [sic]*; s'ha de posar tot amb vinagre i prendre-ho regularment com a condiment en els àpats. Per a l'hivern, es poden polvoritzar totes les plantes i usar aquestes pólvores per amanir les menges.

4. Carxofera

Cynara scolymus

Temperament calent i sec

La distinció entre el card i l'escarxofera va ser motiu de debat ben sovint. Realment totes dues plantes s'assemblen molt, però alguns autors van ser capaços de distingir l'escarxofera -amb una carxofa apta per a l'alimentació i fulles i tiges indigestes-, del card -l'escarxofa del qual és aspra, però en canvi la resta de la planta és útil per a l'estómac, el fetge, la bufeta i els ronyons. La carxofa va tenir fama d'afrodisíaca durant molt de temps.

5. Celiandre (o coriandre)

Coriandrum sativum

Temperament fred i sec

És una de les primeres plantes que es va emprar en medicina. Ja s'esmenta al document mèdic més antic conservat: el papir d'Ebers (ca. 1550 aC). A l'edat mitjana se'n consumia molt, sobretot confitat. Ibn Wàfid, citant Dioscòrides, adverteix dels perills del celiandre: la seva llavor, si se'n beu amb mel amb moderació, elimina els llombrics o cucs intestinals, però si se'n veu massa "afolla el seny de qui en beu", és a dir, li fa perdre el seny.

6. Camamilla

Chamomilla recutita

Temperament calent i sec

Diu Hildegarda: "La *Metra*-és a dir, la camamilla-és càlida i té un suc agradable que és un ungüent suau per als intestins. A qui li dolguin els intestins, que cogui camamilla amb aigua i sagí o oli, i després hi afegeixi farina fins aconseguir un puré que, si se'l menja, li curarà els intestins. Les dones que tinguin la regla poden prendre el mateix puré i els produirà una dolça i lleu expulsió dels humors interiors morats i fètidis i els facilitarà la menstruació".

La llista de plantes que es descriuen en aquest llibret són les que es presenten habitualment a l'exposició. De tota manera, és possible que s'hi observin petits canvis

a causa del decurs vital de les plantes i de les condicions mediambientals. En aquest llibret s'ordenen segons la seva disposició a la plantació del claustre.

7. Xicoira

Cichorium intybus
Temperament fred i sec

Segons Dioscòrides, és una de les dues espècies d'endívia salvatge, juntament amb l'*hedychnois*, que provoca dolços somnis. Té les mateixes propietats estomacals, aperitives, tòniques i estíptiques (d'acció astringent, hemostàtica i antidiarreica) que les altres dues varietats d'hort: l'escarola i l'endívia.

8. Malrubí (o marrubí)

Marrubium vulgare
Temperament calent i sec

Se li atribueixen moltes virtuts i poders. Hildegarda la considera bona per a l'òida -els vapors de bullir-la en aigua-, per a la gola -bullida amb aigua i afegint-hi dues parts de vi i una mica de berberna-, per a la tos -cocció amb vi de fonoll i un terç de malrubí-, per a les entranyes malaltes -cocció de malrubí amb vi i mel, beguda fresca-, etc.

9. Card marià (o card gallofer)

Silybum marianum
Temperament calent i sec

Per la seva extrema similitud, malgrat pertànyer a gèneres diferents, resulta molt difícil identificar les plantes conegudes popularment com a cards, amb els diferents cards antics i medievals. El cas del card marià és significatiu en aquest sentit.

10. Camamilla romana

Chamaemelum nobile
Temperament calent i sec

Tot i que és probable que aquesta mena de camamilla no s'introduís al Mediterrani fins al segle XVI, els simplicistes antics i medievals sempre havien parlat de l'existència de diversos tipus de camamilla que compartien qualitats: tònica, estomacal, digestiva i carminativa.

11. Milfulles

Achillea millefolium
Temperament calent i sec

Resulta força versemblant identificar aquesta planta amb el *Stratiotes chiliophyllum* de Dioscòrides, ja que les dues es caracteritzen pels seus potents efectes per frenar les hemorràgies i sanar les nafres. El nom de *Stratiotes chiliophyllum* prové del fet que els soldats -*stratiotes*, en grec n'acostumaven a dur per curar-se les ferides, mentre que *chiliophyllum*, que significa literalment *milfulles*, en descriu l'aparença, terme que també serveix per designar-la en català.

12. Pericó (o herba de cop)

Hypericum perforatum
Temperament calent i sec

Malgrat que la medicina grega donava molta importància al pericó, sobretot per la seva qualitat de potent planta vulnerària (és a dir, que mundifica i consolida les ferides i úlceres), Hildegarda no li atribueix cap

valor mèdic i la considera simplement una planta per a les pastures animals. És probable que en aquest cas hi hagi un problema d'identificació entre el *Hartenauwed* d'Hildegarda que s'ha identificat amb el modern alemany *Hartheu* o *Johanniskräuter*, i el nostre pericó.

13. Sàlvia romana

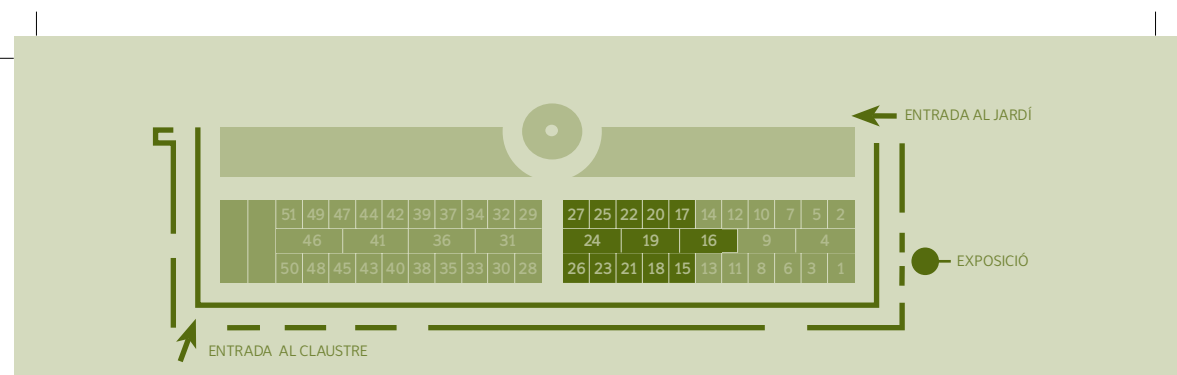
Salvia sclarea
Temperament calent

La sàlvia romana ens il·lustra aquest gènere de plantes, les sàlvies, a les quals s'havien atribuït tantes virtuts que una dita de l'Escola de Salern deia: "De què pot morir un home a qui li creixi la sàlvia a l'hort? Contra el poder de la mort no hi ha cap medicament a l'hort".

14. Herba del pastell (o glast)

Isatis tinctoria
Temperament fred i sec

Tot i que el principal ús del pastell es troba en l'àmbit de la tintoreria -és un potent tint blau-, la medicina també li va saber trobar aplicacions. Per a Hildegarda, és un remei adient per a tota mena de paràlisi corporal. Recomanava coure'l amb aigua i filtrar-ne després les herbes amb una tela; tot seguit, s'ha d'incorporar a aquesta aigua greix de voltor i la meitat de seu de cérvol, i posar-ho tot a bullir fins aconseguir un ungüent que farà desaparèixer la paràlisi.

15. Ruda

Ruta graveolens
Temperament calent i humit

Entre els diversos usos de la ruda, Hildegarda n'esmenta un en relació amb aquells homes que, excitats sexualment i sense problemes d'erecció, no aconsegueixen ejacular, cosa que els provoca dolor. L'abadessa els aconsella barrejar ruda i una mica menys de donzell, extreure'n el suc i afegir-hi sucre i mel i després vi en la mateixa quantitat que el suc, escalfar-ho tot cinc voltes en una olla nova o una paella amb un ferro roent i, després d'haver menjat una mica, beure-ho calent.

16. Card de formatjar (o herbacol)

Cynara cardunculus
Temperament calent i sec

Dioscòrides ja explicava que el card és un bon aliment, sobretot si se'n serveixen les penques bullides. També en destacava les propietats de l'arrel: negra i grossa, si s'aplica en forma d'emplastre corregeix la mala olor de les axelles i d'altres parts del cos; bullida amb vi i beguda, té

la mateixa funció "desodorant".

17. Regalèssia

Glycyrrhiza glabra
Temperament calent i temperat, entre humit i sec

Els grecs ja van descobrir les virtuts de l'arrel de la regalèssia i la van anomenar justament *ghlycys* i *rrhiza*, és a dir *arrel dolça*. Dioscòrides en descriu amb exactitud les principals propietats: pectoral, alleuja la cremor d'estómac -estudis moderns han demostrat que el seu extracte és eficaç contra les úlceres d'estómac i mata la set. Conclou que, mastegada, la regalèssia és molt agradable al paladar.

18. Malva major

Malva sylvestris ssp. Mauritiana
Temperament fred i sec

A part d'un ús alimentari com a verdura, documentat a diversos indrets del Mediterrani, té múltiples aplicacions en medicina. Molts autors, com Ibn Wàfid, esmenten que les seves fulles picades alleugen les fiblades de vespa o d'abella, però Dioscòrides fins i tot

afirma que qui s'unta la pell amb malves no serà picat per aquests insectes.

19. Consolda major (o matafoc sempre viu o orella d'ase)

Symphytum officinale
Temperament calent i humit

Malgrat la similitud de nom entre la consolda -en català- i la *Consolida* d'Hildegarda, és molt probable que es tracti de dues plantes diferents, ja que Hildegarda la considera freda en lloc de calenta. De fet, Hildegarda esmenta més els perills que no pas les virtuts de la *Consolida*, ja que com que és tan bon cicatritzant, pot deixar la infecció a l'interior de la ferida, amb la qual cosa s'afavoreix la gangrena.

20. Herba de Santa Margarida

Centaurium erythraea
Temperament calent i sec

Els àrabs van tendir a confondre les qualitats de les dues centàurees, la major i la menor. Hildegarda només en recull una espècie. Tots els autors coincideixen a destacar la seva utilitat per soldar ossos i ferides, beguda

tant amb vi com amb aigua, fins i tot les arrels. També se la considerava bona per dessecar les nafres.

21. Cost

Tanacetum balsamita
Temperament calent i sec

El cost és una d'aquelles plantes que resulten molt difícils d'identificar amb les seves homònimes antigues i medievals. El *Kostos* grec segurament tenia poc a veure amb el nostre cost, i tampoc no deu ser la mateixa planta que la *Balsamita* d'Hildegarda, tot i que no és gens clar. La *Balsamita* d'Hildegarda era indicada contra tota mena de verí i per curar els orats.

22. Celidònia (o herba d'orenetes)

Chelidonium majus
Temperament calent i sec

Ibn Wàfid l'anomena *rel groga* i afirma: "Diuen els savis que si hom treu els ulls als polls d'oreneta al niu, la mare corre a buscar aquesta herba i els la posa sobre els ulls i recobren la vista". De fet, en grec *Chelidonium* vol dir de les orenetes, el mateix nom que se li dona popularment en català. El seu làtex groc s'ha utilitzat tradicionalment per guarir berrugues.

23. Dictam (o lletimó)

Dictamnus albus
Temperament calent i sec

Segons Hildegarda, "el

dictam és sec i calent i conté les virtuts del foc i les de la pedra, ja que és, per ell mateix, dur com una pedra; d'altra banda, a causa de la calor que conté el foc que produeix, és un remei excel·lent contra les malalties, a les quals domina". El dictam no només podia impedir el creixement dels càlculs, sinó que també els dissolia i era un bon cordial.

24. Ruibarbre

Rheum rhabarbarum
Temperament temperat, entre calent i fred

Als tractats grecs no apareix el ruibarbre, és a dir, el *Rheum* o *Rha barbarum* -dels bàrbars-, sinó el *Rheum* o *Rha ponticum*, del Pont, una variant produïda en aquesta regió anatòlica. Tanmateix, totes dues espècies són molt similars i ben aviat el ruibarbre va substituir el ruipòntic. Ibn Wàfid només parla del primer i remet al ruipòntic de Dioscòrides, sense esmentar-ho.

25. Alquemil·la

Alchemilla vulgaris
Temperament no atribuït

Amb propietats astringents com moltes altres rosàcies, s'emprava per "reconstituir" la virginitat de les noies, tot banyant l'aparell genital femení amb infusió d'alquemil·la. Aquest mateix líquid, aplicat als pits

femenins, els retornava l'antiga turgència. També es creia que beure l'aigua que se'n destil·lava tallava la leucorrea.

26. Cagamuja

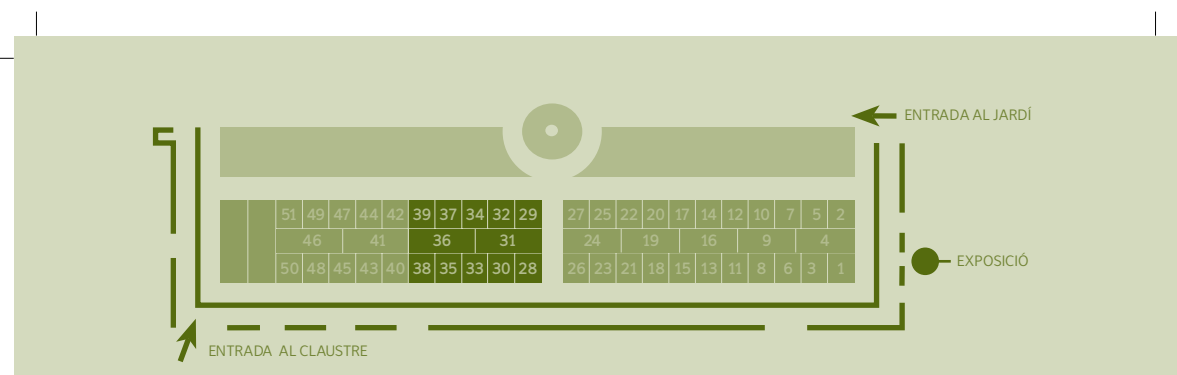
Euphorbia lathyris
Temperament calent i sec

Les funcions de purgant i vomitiu que encara ara se li atribueixen -en català també es coneix com a herba vomitòria-, ja havien estat descobertes a l'edat mitjana. Hildegarda ofereix una recepta per suavitzar-ne l'efecte purgant: cal agafar canyella i regalèssia a parts iguals, polvoritzar-les i afegir-hi una mica de flor de farina i suc de cagamuja; amb això es fan unes píndoles amb forma de fava que s'han de deixar assecar al sol o al forn i cal prendre'n cinc, nou o quinze unitats al matí.

27. Berbena

Verbena officinalis
Temperament fred i sec

La medicina més antiga li ha atribuït tantes virtuts que se la podria considerar una panacea. Hildegarda l'empra per curar úlceres i ferides amb cucs: cal coure la berbena amb aigua, cobrir la part del cos podrida o ulcerosa amb un drap i abocar-hi l'aigua al damunt, deixar que s'assequi i repetir el procediment fins que la putrefacció desaparegui.

28. Tarongina

Melissa officinalis
Temperament calent i sec

Planta amb moltes virtuts. Segons Dioscòrides, atreu especialment les abelles; Ibn Wàfid explica que serveix per a la picada de l'escorpió o la d'aranya, i per a la mossegada d'un gos rabiós si s'aplica sobre la ferida i s'embena.

29. Hisop

Hyssopus officinalis
Temperament calent i sec

Ibn Wàfid li atribueix moltes virtuts. La fulla serveix per a la cremor d'estómac i per als ulls inflamats. Si es beu amb aigua guareix l'esquinància o angina i l'epilèpsia en els nens. També cura els abscessos calents a l'engonal, si s'embena amb hisop. La seva flor pot fer venir la menstruació, elimina els gasos i, si es beu amb vi, va bé per al mal de fetge.

30. Dent de lleó (o pixallits)

Taraxacum officinale
Temperament calent i sec

Si el nom dent de lleó remet a la forma de les seves fulles, és evident que el seu

altre nom, pixallits, ens recorda que el *Taraxacum officinale* té propietats diürètiques, tot i que Hildegarda no les esmenta. En canvi, l'abadessa es fixa en el fet que té propietats purgants si es pren amb amanida, com a aliment.

31. Malví (o altea)

Althaea officinalis
Temperament calent i sec

Segons Ibn Wàfid, en decocció i emplastre servia per a les contusions musculars, mentre que la decocció també es podia utilitzar contra els espasmes dels nervis. La beguda de la decocció de l'arrel i la fulla amb vi era un bon remei per a les "apostermacions del ces", és a dir, les supuracions al cul.

32. Verònica (o te de muntanya)

Veronica officinalis
Temperament calent i sec

Segons Hildegarda, menjar-ne condimentada amb greix o oli neteja el ventre. També cura la letargia. Tanmateix, actualment, el que ara

coneixem com a verònica gairebé no té cap virtut especial.

33. Agrella

Rumex acetosa
Temperament temperat,
entre calent i fred

Sota el nom grec *Lapathon* i el llatí *Rumex*, Dioscòrides incloïa cinc plantes diferents. Hildegarda també n'inclou dues sota el nom alemany *Sichterwurtz*, la blanca i la negra. Totes tenen virtuts similars, algunes d'hort -consumides bullides com a verdura- i d'altres de silvestres.

34. Vara d'or

Solidago virgaurea
Temperament no atribuït

Ni Hildegarda ni Ibn Wàfid esmenten aquesta planta, que va ser molt utilitzada a l'edat mitjana, tal com recullen els textos mèdics d'Arnau de Vilanova (ca. 1240-1311). La vara d'or s'emprava aleshores per cicatritzar les ferides internes i les fístules, i se'n feien unguents, ja que es considerava un excel·lent consolidatiu.

35. Valeriana

Valeriana officinalis
Temperament calent i humit

S'ha pogut demostrar que la valeriana dels antics grecs no es correspon amb la valeriana comuna o oficinal, però tot i així la majoria d'autors medievals n'identificaven les dues espècies. En aquest sentit, si la multitud de propietats que se li atribuïen ja resulten dubtoses, encara ho és més si sabem que es refereixen a una altra espècie. Hildegarda la recomana per a la pleuresia (inflamació de les membranes pleurals) i la gota.

36. Angèlica

Angelica archangelica
Temperament no atribuït

Com que no és d'origen mediterrani, l'angèlica no va formar part de les farmacopees del *Mare Nostrum* fins al segle XIV. Les pólvores de la seva arrel dissoltes en vi es consideraven eficaces contra la pesta. També s'utilitzava com a hortalissa o verdura als claustres i, més modernament, en l'elaboració de licors estomacals.

37. Serverola (o agrimònia)

Agrimonia Eupatoria
Serverola

Temperament calent i sec

Especialment indicada per a les afeccions del fetge. Segons Hildegarda, era un bon remei per curar els qui havien perdut el seny: se'ls havia de rapar el cap, rentar-los-el amb aigua bullida amb Serverola i posar-los-la bullida i encara calenta en forma d'emplastres al cor, les temples i el front. Actualment se'n valoren les propietats astringents.

38. Anís (o matafaluga)

Pimpinella anisum
Temperament calent i sec

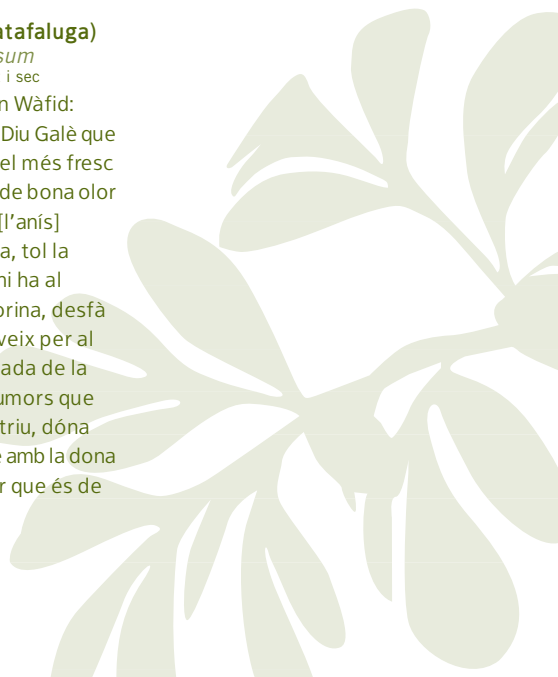
Ens transmet Ibn Wàfid:

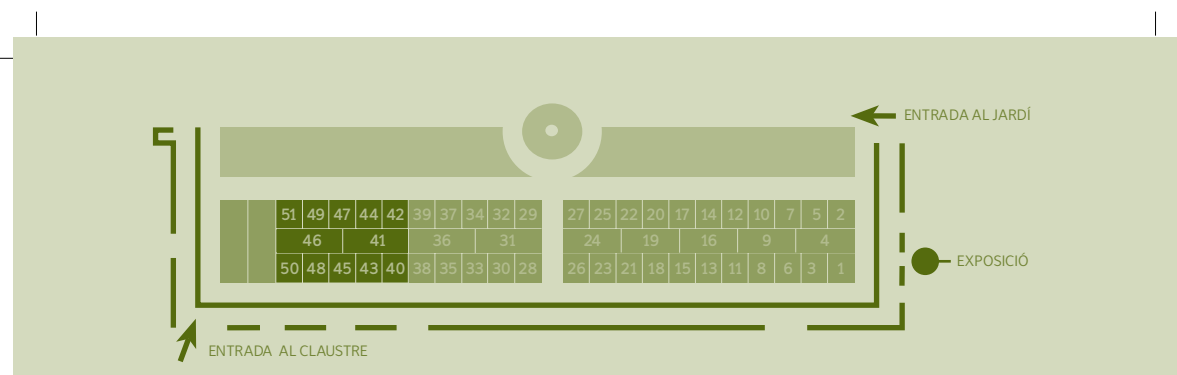
"Aniçon és anís. Diu Galè que el millor anís és el més fresc i que sigui gros i de bona olor i fort de sabor; [l'anís] escalfa, desseca, tol la ventositat que hi ha al ventre, desfà l'orina, desfà les humors, serveix per al verí i la mossegada de la serp, talla les humors que corren de la matriu, dona voluntat de jaure amb la dona i reposa la dolor que és de part de fredor".

39. Poliol (o poliol d'aigua)

Mentha pulegium
Temperament calent i humit

Segons Hildegarda, "té una calor suau i també és humida; i conté una mica de les virtuts de les quinze herbes següents: zedoària, giroflè, galanga, gíngebre, alfàbrega, consolda major, herba de la freixura, aristolòquia, milfulles, broida, polipodi, agrimònia, *Stur*, gerani de prat i menta aquàtica. I totes aquestes herbes van bé contra la febre".

40. Marxívol

Helleborus foetidus
Temperament calent i sec

Segons Hildegarda, el marxívol és útil per a força mals. Si es pateixen febres quartanes, en el moment més fort cal prendre'n i passaran. Si es pateix sovint gota, cal menjar-ne en el moment de la crisi i millorarà. Si es pateix cremor d'estómac, cal posar marxívol en vi, fer-lo bullir, beure-se'l calent i es curarà.

41. Herba de l'ala (o ènula campana)

Inula helenium
Temperament calent i sec

És especialment indicada per a les malalties del pulmó. Hildegarda en dona una recepta especial per a aquesta dolença: cal agafar una part de figues i el doble d'ènula campana, afegir-hi galanga i fer-ne una potent beguda -segurament amb aigua- que només pot curar l'òrgan respiratori, ja que per als altres òrgans aquest remei seria massa fort.

42. Viola d'olor

Viola odorata
Temperament fred i humit

La viola d'olor és l'ingredient de dos dels remeis més comuns a la Barcelona medieval: l'oli violat i el xarop violat. Hildegarda ens ofereix una recepta per a aquest oli: feu bullir oli d'oliva al sol o sobre el foc i afegiu-hi violetes per tal d'espessir-lo; conserveu l'oli resultant en un recipient de ferro. El xarop violat consistia a coure aigua de violes i sucre. Malgrat llur simplicitat, aquest oli i aquest xarop tenien una gran demanda a les especieries.

43. Orenga

Origanum vulgare
Temperament calent i sec

Hildegarda adverteix els qui prenen quotidianament orenga -menjada, beguda o introduïda al cos de qualsevol altra manera-, que els causarà la lepra i els farà inflar els pulmons. Ara bé, la mateixa orenga és bona contra la lepra roja. Polvoritzada amb una mica de càmfora i una part una mica més gran de gram porquí, va bé per a la febre quotidiana. Cal prendre's

les pólvores dissoltes en vi calent i posar-se al llit.

44. Artemisia

Artemisia vulgaris
Temperament calent i sec

Hildegarda considerava molt útil aquesta planta. Recomanava menjar-la cuita com si fos un llegum, ja que curava els intestins, escalfava l'estómac fred i, de fet, eliminava la putrefacció que poguessin haver provocat els aliments ingerits prèviament. Actualment, aquestes facultats tòniques i aperitives han estat demostrades. Tanmateix, Hildegarda no esmentava la capacitat de l'artemisia de regular el flux menstrual, una de les seves propietats més conegudes.

45. Marduix

Origanum majorana
Temperament calent i sec

Explica Abu-l-Qàssim az-Zahrawí: "La majorana és calenta i seca en el tercer grau. Serveix per a la migranya, ço és el mal de cap, frea, i obre les opilacions del cervell i serveix per a la cefalea que neix de la gran abundància de malenconia".

46. Imperatòria

Peucedanum ostruthium
Temperament calent i sec

La imperatòria és d'aquelles plantes desconegudes a l'antiguitat que es van afegir al corpus terapèutic en època medieval. Hildegarda ja en parla. En destaca les virtuts antipirètica i digestiva.

47. Estragó

Artemisia dracuncululus
Temperament calent i sec

En els seus tractats els clàssics grecs en descriuen diverses variants, les quals resulten ben difícils d'identificar amb les espècies actualment conegudes. El nom *Artemisia* prové de la deessa grega Àrtemis, la Diana romana, que socorria les dones en el part, de la mateixa manera que es creia que ho feien aquestes plantes.

48. Alfàbrega

Ocimum basilicum
Temperament calent i humit

De l'alfàbrega, com d'altres plantes, se'n temia l'excés. Dioscòrides considerava que menjar-ne en grans quantitats debilitava la vista.

Com que picada i posada al sol engendrava cucs, hi havia gent que no en menjava. Tanmateix, qui en menjava no sentia dolor si el picava un escorpi.

49. Tora groga

Aconitum anthora
Temperament no atribuït

És molt probable que aquesta espècie d'acònit no es correspongui amb cap dels acònits recollits a les fonts antigues i medievals, ja que, a diferència d'aquests, la tora groga no és un potent verí. Dioscòrides en comenta dos, l'acònit *pardalianches*, que és un verí mortífer que mata les panteres (*pardalis*), i l'acònit *cynoctonos* o *lycoctonos*, que mata gossos (*cyon*) i llops (*lycos*). De fet, l'acònit blau o tora blava (*Aconitum napellus*) és conegut també en català com a matallops blau.

50. Gatera (o nepta)

Nepeta cataria
Temperament calent i sec

De ben antic, no només era coneguda per les seves virtuts pectoral i anticatarral -Hildegarda la recomana

contra les escròfules-, sinó també per l'atracció que exerceix sobre els gats que, quan l'oloren, s'hi refreguen, la mosseguen, bavegen i fins i tot hi orinen. Ja els romans l'anomenaven *Cataria*, i la seva relació amb els gats es detecta als termes que s'utilitzen en la majoria de llengües europees per designar-la.

51. Digital (o didalera)

Digitalis purpurea
Temperament no atribuït

Tot i la seva vistositat, antigament no s'hi prestava gaire atenció, ni consta que fos gaire emprada per les farmacopees populars mediterrànies, potser perquè era una planta de muntanya que prefereix hàbitats amb abundant humitat, més propis de zones amb clima atlàntic. Tanmateix, és un potent tonificant del cor i és capaç de normalitzar la taquicàrdia, fent que els batecs del cor i el pols es regularitzin.

